

การพัฒนาารูปแบบสังคมร่มเย็นเป็นสุขของชุมชน โดยใช้ศาสนาเป็นฐานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา¹

Development of green and happiness society model in
community based on religions in Ayutthaya province

มนู สนิธิวรรณะ (Manu Sandhivadhan)²

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและความต้องการสังคมร่มเย็นเป็นสุขของชุมชนโดยใช้ศาสนาเป็นฐานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา 2) เพื่อพัฒนารูปแบบสังคมร่มเย็นเป็นสุขของชุมชนโดยใช้ศาสนาเป็นฐานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา 3) เพื่อทดลองใช้รูปแบบสังคมร่มเย็นเป็นสุขของชุมชนโดยใช้ศาสนาเป็นฐานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา 4) เพื่อประเมินรูปแบบและถอดบทเรียนสังคมร่มเย็นเป็นสุขของชุมชนโดยใช้ศาสนาเป็นฐานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาสภาพปัจจุบันและความต้องการเป็นประชากรจาก 16 อำเภอ ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 400 คน ใช้การสุ่มแบบชั้นภูมิตามสัดส่วน เก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณด้วยแบบสอบถาม และเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์ระดับลึก (In-depth interview) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา 10 คน โดยการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive selection) ประชากรกลุ่ม เป้าหมายในการทดลองใช้รูปแบบ คือ ผู้เข้าร่วมกิจกรรมอบรม เสวนากลุ่มย่อย และเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ได้แก่ ผู้นำชุมชน แกนนำ ตัวแทนสถาบันศาสนา และสมาชิกชุมชน ในพื้นที่เป้าหมายสองชุมชนจากผลการศึกษาสำรวจ (Pilot study) โดยการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง จำนวน 30 คน และประชุมนำเสนอหัวหน้าส่วนราชการ จำนวน 12 คน เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสังเกตและบันทึกพฤติกรรม

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ตามหลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขา พัฒนศึกษา ภาควิชาพื้นฐานทางการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ปีการศึกษา 2557 เรื่อง “การพัฒนาารูปแบบสังคมร่มเย็นเป็นสุขของชุมชนโดยใช้ศาสนาเป็นฐานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา”

² นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา สาขา พัฒนศึกษา ภาควิชาพื้นฐานทางการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ปัจจุบันดำรงตำแหน่ง ผู้จัดการ บริษัท ที-แชนป์ จำกัด, E-mail: nu_nu_ku@hotmail.com โทรศัพท์ 090-404-6002 อาจารย์ที่ปรึกษา ร.ศ. ดร.นรินทร์ สังข์รักษา, ผศ.ดร.นพพร จันทราชู และ ผศ.ดร.ไชยเดช ไชยศิริธรรม

การปฏิบัติ แบบทดสอบความรู้ก่อนและหลังการอบรม แบบประเมินผลการอบรม แบบประเมินความพึงพอใจ แบบประเมินผลการจัดประชุมนำเสนอ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบค่า t แบบ dependent วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis)

ผลการวิจัยพบว่า 1) กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันในอยู่ในระดับมาก โดยด้านวัฒนธรรมและศาสนาอยู่ในลำดับที่หนึ่งระดับมาก 2) การพัฒนารูปแบบสังคัมมยุธินเป็นสุขของชุมชนโดยใช้ศาสนาเป็นฐานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ชื่อว่า DOCTRINE Model มี 8 องค์ประกอบ ได้แก่ D = Dogma (สมาชิกชุมชนปฏิบัติตามคำสอนของศาสนา) O = Oneness (สมาชิกชุมชนมีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน) C = Coordination (การประสานงานที่ดีภายในชุมชนและเครือข่าย) T = Training & Learning Program (กิจกรรมการอบรมและเรียนรู้ที่สอดคล้องวิถีชีวิตชุมชน) R = Religions Centre (สถาบันศาสนาเป็นที่พึ่งทางจิตใจและเป็นศูนย์กลางชุมชน) I = Independence in Public Participation (สมาชิกชุมชนมีอิสระและมีส่วนร่วมกำหนดอนาคตชุมชน) N = News & Knowledge Distribution (การเผยแพร่ข่าวสารและความรู้สู่ชุมชน) E = Equilibrium & Integrated Development (การพัฒนาชุมชนอย่างสมดุลและบูรณาการ) 3) ผลการทดลองใช้รูปแบบกับประชากรกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่สองชุมชนผ่านกิจกรรมการอบรมมีผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้หลังการอบรมสูงกว่าก่อนการอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนความคิดเห็นของผู้เข้ารับการอบรมที่มีต่อการประเมินผลการจัดอบรมอยู่ในระดับมาก โดยมีความเห็นว่าหัวข้อการอบรมเหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบันและเนื้อหาสาระการอบรมเป็นความรู้ที่สามารถนำไปใช้ในการดำเนินชีวิต 4) การประเมินรูปแบบและถอดบทเรียน พบว่า ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความพึงพอใจในรูปแบบทุกด้านในระดับมาก และการถอดบทเรียน ผู้เข้าร่วมกิจกรรมในพื้นที่สองชุมชนมีการขับเคลื่อนกิจกรรมการเรียนรู้ การปฏิบัติ และจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ต่อเนื่องไปสู่สมาชิกชุมชนอื่นและในภาคีเครือข่าย

Abstract

The study was conducted by using the Research and Development Method. The purposes of this research were to 1) study the current conditions and needs of green and happiness society in community based on religions in Ayutthaya province; 2) develop the green and happiness society model in community based on religions in Ayutthaya province; 3) experiment the green and happiness society model in community based on religions in Ayutthaya province; 4) Evaluate the green and happiness society model in community based on religions in Ayutthaya province and Complete its lesson learned. Samples for studying current conditions and needs became population in Ayutthaya province 400 persons with proportional stratified random sampling, and 10 stakeholders by purposive selection. Questionnaire was used for collecting quantitative data, and In-depth interview was used for collecting qualitative information. Target population for model experiment became resulted of pilot study, two communities with 30 persons by purposive selection such as leader, mainstay and public mind, implemented by training, focus group discussion, community of practice activities and final presentation to leader of government officers totally 12 persons. Observation Form, Pre-test & Post-test, Training Evaluation Form, Satisfaction Evaluation Form and Presentation Evaluation Form were used for collecting data and information. Frequency, Means, Standard deviation and t-test (dependent) were applied for analyzing quantitative data, and content analysis was applied for describing qualitative information.

The findings of the research were as below; 1) the samples' opinion regarding current conditions of Ayutthaya was high level in which culture and religions aspect was highest. 2) the development of green and happiness society model in community based on religions in Ayutthaya, DOCTRINE Model had 8 indicators, namely D (Dogma) O (Oneness) C (Coordination) T (Training & Learning Program) R (Religions Centre) I (Independent in Public Participation) N (News & Knowledge Distribution) E (Equilibrium & Integrated Development), which approved

by the experts. 3) the experiment involved target population in two communities in Ayutthaya province and showed learning achievement after activity statistically significantly higher than before activity at the .05 level, and opinion to evaluation was good especially the subject matter aspect can be applied in real life. 4) the evaluation was satisfied with each aspect of the Model, and Lessons learned showed that target population in two communities in Ayutthaya province were applied learning, practice and community of practices activities of the Model to other members in communities including associate network.

บทนำ

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นจังหวัดหนึ่งที่ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศโดยตรงด้วยเหตุที่ตั้งทางภูมิศาสตร์อยู่ใกล้กับกรุงเทพฯ ช่วงปี พ.ศ. 2530-2538 เป็นช่วงที่จังหวัดมีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจอย่างสูง นโยบายของรัฐบาลขณะนั้นมุ่งที่จะเปลี่ยนสนามรบเป็นตลาดการค้าส่งผลต่อการลงทุนในระบบธุรกิจอุตสาหกรรม มีการพัฒนาเส้นทางคมนาคมขนส่ง มีการสร้างนิคมอุตสาหกรรม และมีการลงทุนธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ อันนำไปสู่การเก็งกำไรที่ดินอย่างกว้างขวาง (วิษุธร นาครธ. 2555: 122-124) ขณะเดียวกันในช่วงปลายปี พ.ศ. 2534 พื้นที่เกาะเมืองได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นเมืองมรดกโลกทางวัฒนธรรมจากองค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ ยังผลให้มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศให้ความสนใจเข้าเยี่ยมชมเป็นจำนวนมาก เมื่อปัจจัยหลักด้านทุนทางเศรษฐกิจและทุนทางสังคมวัฒนธรรมผนวกกันโครงสร้างเศรษฐกิจของจังหวัดจึงเปลี่ยนจากภาคการเกษตรเป็นภาคอุตสาหกรรมมากขึ้น เกิดการหลั่งไหลของแรงงานภาคเกษตรสู่การเป็นแรงงานในโรงงานอุตสาหกรรม ซึ่งมีได้มีแต่ผู้คนภายในจังหวัดเท่านั้นแต่มีการอพยพจากทั่วทุกภาคเพื่อมาประกอบอาชีพการเร่งรัดพัฒนาโครงสร้างหลักและระบบบริการสาธารณะ เพื่อรองรับการขยายตัวทางระบบเศรษฐกิจอุตสาหกรรมทำให้เกิดปัญหาด้านการถือครองที่ดิน สืบเนื่องมาจากการซื้อขายเพื่อวัตถุประสงค์ของการเก็งกำไรโดยนายทุนที่ดินและนักการเมือง มีการกว้านซื้อที่ดินเพื่อสร้างนิคมอุตสาหกรรมและโรงงานอย่างต่อเนื่อง ยังผลให้สถานการณ์การถือครองที่ดินในจังหวัดเพิ่มสูงขึ้น เมื่อการถือครองที่ดินส่วนใหญ่เป็นกลุ่มนายทุนและ

นักการเมือง ทำให้เกิดสภาพความเหลื่อมล้ำและขัดแย้งระหว่างนายทุนกับเกษตรกรในพื้นที่นำไปสู่ความทุกข์ร้อนจากการสูญเสียที่ดินลูกหลานเป็นปัญหาของสังคมเนื่องจากเกษตรกรจำนวนมากต้องเปลี่ยนไปประกอบอาชีพอื่นนอกภาคการเกษตร (อารีวรรณ คุณันเทียะ. 2556 : 2-7) ประกอบกับผลการศึกษาของ ธาจารย์ตรี บำรุงศรี (2553 : 63-65) ยังไม่มีข้อปรากฏในบรรณานุกรม พบว่า เมื่อมีการตั้งและขยายโรงงานอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้น อาชีพที่เกษตรกรหันไปทำกันมากคือการเป็นพนักงานในโรงงาน อาชีพอื่นที่ได้รับความนิยมคือ การค้าขาย การสร้างหอพักเพื่อรองรับแรงงานในภาคอุตสาหกรรม และเมื่อมีผู้คนเข้ามาอาศัยบริเวณโดยรอบโรงงานอุตสาหกรรมทำให้พื้นที่บริเวณนั้นเกิดเป็นชุมชนชนบทกึ่งชุมชนเมือง การเพิ่มขึ้นของผู้คนส่งผลให้สิ่งอุปโภคบริโภคไม่เพียงพอกับความต้องการ เกิดปัญหาน้ำเสียจากโรงงานและหอพัก มีสถานบันเทิงยามค่ำคืนเกิดขึ้นมากมาย ส่งผลให้เกิดปัญหาตามมาไม่ว่าจะเป็นแหล่งมั่วสุมของวัยรุ่น ปัญหายาเสพติด และปัญหาอาชญากรรม

จากการทบทวนและวิเคราะห์เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยประมวลสรุปมูลเหตุปัญหาที่ก่อตัวขยายวงมาจนถึงปัจจุบัน ดังที่ ประเวศ วะสี (2549 : 9) 1) ของประเทศในบรรณานุกรมเป็นปี 2549 ; วณิช สุธารัตน์ (2552: 1-12) ; วิษุทธ นาคธน(2555: 122-124)) และอารีวรรณ คุณันเทียะ (2556: 2-7) กล่าวว่าไว้ว่าการเร่งรัดการพัฒนาจากส่วนกลางลงสู่ท้องถิ่น ตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5-7 ทำให้วัฒนธรรมการใช้ชีวิตของผู้คนตกอยู่ภายใต้การครอบงำจากระบบคุณค่าดั้งเดิมที่ยอมรับในเรื่องคุณธรรมและความดีงาม เป็นระบบแลกเปลี่ยนด้วยเงินตราที่แฝงมากับผลประโยชน์ของระบบทุนนิยมมีอิทธิพลต่อการกำหนดวิถีคิดและวิถีชีวิต 2) การแสวงหาผลประโยชน์ของกลุ่มนายทุนที่ดินและนักการเมือง การดำเนินการตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5 ถึงฉบับปัจจุบันทำให้จังหวัดกลายเป็นพื้นที่เป้าหมายที่ทุกรัฐบาลให้ความสำคัญกับการขยายตัวทางเศรษฐกิจยังผลให้ราคาที่ดินปรับตัวสูงขึ้นต่อเนื่อง ผลที่ตามมาคือเกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำที่นำไปสู่ปัญหาความขัดแย้งจากการสูญเสียที่ดิน 3) การขาดการพัฒนามนุษย์ที่ถูกต้อง มิติด้านการศึกษาเพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ถูกละเลยและลดความสำคัญ จิตใจของผู้คนมิได้รับการพัฒนาให้ทันกับความเจริญเติบโตทางวัตถุ ผู้คนจึงคิด เห็น และทำแบบแยกส่วน ยังผลให้ผู้คนใช้ความสามารถในการผลิตและการบริโภคของตนในลักษณะของการทำลายธรรมชาติแวดล้อมและเอกลักษณ์ทางสังคมวัฒนธรรม ลูกหลานเป็นวิกฤตการณ์นำไปสู่การติดขัด บีบคั้น แยกแยก และรุนแรง

ปัญหาเหล่านี้ ได้ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของผู้คนจากเดิมที่เคยมีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย อาริอารอบ มิไม่ตรีจิตต่อกัน เปลี่ยนเป็นการแก่งแย่ง แข่งขัน และเห็นแก่ตัว มูลเหตุของปัญหาคือวัตถุลามกลายเป็นปัญหาความขัดแย้งทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรม ที่สำคัญสถาบันศาสนาถูกละเลย ถูกมองข้าม และลดบทบาทลง ทั้งที่แต่เดิมถือเป็นสถาบันหลักและเป็นทุนทางสังคมที่มีความหลากหลายทั้งศาสนา พุทธ ศาสนาอิสลาม และศาสนาคริสต์ ที่แม้มีความแตกต่างทางความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี แต่สามารถอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขจนเกิดสังคมแห่งความร่มเย็น จึงกล่าวได้ว่ารากเหง้าของปัญหาที่แท้จริงเกิดจากการขาดการเตรียมความพร้อมของผู้คนและชุมชนให้สามารถปรับตัวอย่างรู้เท่าทันกระแสแห่งการพัฒนา ขาดการพัฒนาจิตใจให้มีคุณภาพให้มีจิตสำนึกที่ถูกต้องต่อการดำรงชีวิตและการอยู่ร่วมกันอย่างสามัคคี ประองตองและเป็นธรรม ขาดการนำหลักธรรมทางศาสนามาประยุกต์ในชีวิตทำให้เกิดมิจฉาทิฐิสร้างปัญหาสู่สังคม หากเพิกเฉยปล่อยยให้สภาพการณ์เหล่านี้ดำเนินต่อไปโดยมิได้รับการแก้ไข สังคมของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาคงมีลักษณะอยู่ร้อนนอนทุกข์ไม่จบสิ้น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและความต้องการสังคมร่มเย็นเป็นสุขของชุมชนโดยใช้ศาสนาเป็นฐานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
2. เพื่อพัฒนารูปแบบสังคมร่มเย็นเป็นสุขของชุมชนโดยใช้ศาสนาเป็นฐานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
3. เพื่อทดลองใช้รูปแบบสังคมร่มเย็นเป็นสุขของชุมชนโดยใช้ศาสนาเป็นฐานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
4. เพื่อประเมินรูปแบบและถอดบทเรียนสังคมร่มเย็นเป็นสุขของชุมชนโดยใช้ศาสนาเป็นฐานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

หน่วยการวิเคราะห์

งานวิจัยนี้ เป็นการวิจัยและพัฒนาารูปแบบสังคมร่มเย็นเป็นสุขของชุมชนโดยใช้ศาสนาเป็นฐานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา หน่วยการวิเคราะห์ (Unit of Analysis)

ในการวิจัยคือ ประชากรกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่สองชุมชนที่มีความแตกต่างทางความศรัทธาและความเชื่อของศาสนา ทั้งศาสนาพุทธ ศาสนาอิสลาม และศาสนาคริสต์ แต่สามารถอาศัยอยู่ร่วมกันอย่างเป็นปรกติสุข ได้แก่ ชุมชนท้องถิ่นเขตเมือง ชุมชนวัดขุนแสน (หัวรอ) และชุมชนท้องถิ่นเขตชนบท ชุมชนบ้านลำเภาลุ่ม

การเลือกพื้นที่ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนาที่เชื่อมโยงมิติความเป็นชุมชนท้องถิ่นเขตเมืองและชุมชนท้องถิ่นเขตชนบท ดังนั้นผู้วิจัยจึงทำการศึกษานำร่อง (Pilot Study) เพื่อคัดเลือกพื้นที่ชุมชนเป้าหมายสำหรับเป็นสนามก่อนการศึกษาระดับลึกโดยวิธีการเชิงคุณภาพในลักษณะการวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้องร่วมกับการสัมภาษณ์ระดับลึกด้วยเทคนิคบอลลิมะผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) กับการพัฒนาสังคมร่วมเย็นเป็นสุขของชุมชน 10 คน จนข้อมูลอ้อมตัวสำหรับการกำหนดเค้าร่างพื้นที่เป้าหมายสองชุมชนที่มีลักษณะเด่นและมีความหลากหลายทางความเชื่อทางศาสนา จากนั้นลงพื้นที่สำรวจบริบทสองชุมชนกับข้อมูลเชิงประจักษ์และลักษณะการรวมตัวของผู้คนเพื่อตรวจสอบเค้าร่างพื้นที่เป้าหมายภายหลังเสร็จสิ้นขั้นตอนการศึกษานำร่องทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ผู้วิจัยจึงกำหนดพื้นที่สองชุมชนเป้าหมาย ได้แก่ 1) ชุมชนท้องถิ่นเขตเมือง คือ ชุมชนวัดขุนแสน (หัวรอ) ภายในพื้นที่ปกครองของเทศบาลนครพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และ 2) ชุมชนท้องถิ่นเขตชนบท คือ บ้านลำเภาลุ่มภายในพื้นที่ปกครองขององค์การบริหารส่วนตำบลลำเภาลุ่ม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ระเบียบวิธีและขั้นตอนวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) ร่วมกับกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) แบ่งการดำเนินการวิจัยเป็น 4 ขั้นตอนตามวัตถุประสงค์ดังนี้

1) ขั้นตอนที่ 1 (Research: R1) เป็นการศึกษาสภาพปัจจุบัน ความต้องการ และการปฏิบัติที่เป็นเลิศในการพัฒนาสังคมร่วมเย็นเป็นสุขของชุมชนโดยใช้ศาสนาเป็นฐานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาโดยการวิเคราะห์วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ใช้การศึกษาเชิงปริมาณในรูปแบบวิจัยเชิงพรรณนาศึกษาสภาพปัจจุบัน ความต้องการ

และการปฏิบัติที่เป็นเลิศกับกลุ่มตัวอย่างที่มาจากประชากร 16 อำเภอ ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา คำนวณขนาดขั้นต่ำด้วยสูตรของยามาเน่ (Yamane, 1973: 727-729) ในบรรณานุกรม ปี 1973) ได้กลุ่มตัวอย่าง 400 คน เครื่องมือที่ใช้คือ แบบสอบถามความคิดเห็นที่ผ่านการตรวจสอบความเหมาะสมสอดคล้อง (IOC) จากผู้เชี่ยวชาญ 5 คน โดยผลค่าดัชนีความสอดคล้องรายข้ออยู่ระหว่าง .60-1.00 และแบบสอบถามทดลองใช้กับประชากรต่างพื้นที่ 30 คน โดยมีค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ในแต่ละด้าน คือ ด้านการศึกษา 0.833 ด้านสังคม 0.905 ด้านวัฒนธรรมและศาสนา 0.756 ด้านเศรษฐกิจ 0.816 ด้านการเมือง 0.836 ด้านสาธารณสุข 0.894 และด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 0.883 และศึกษาข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์ระดับลึก (In-depth Interview) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย 10 คน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยสถิติ ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

2) ขั้นตอนที่ 2 (Development: D1) การออกแบบและพัฒนารูปแบบสังคมร่วมเย็นเป็นสุขของชุมชนโดยใช้ศาสนาเป็นฐานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยการวิเคราะห์องค์ความรู้จากเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและนำผลการวิจัยในขั้นตอนที่ 1 มาสังเคราะห์ร่วมเป็นร่างรูปแบบฯ จากนั้นตรวจสอบและรับรองรูปแบบโดยการจัดสัมมนาผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) 7 คน เครื่องมือที่ใช้ในการตรวจสอบและรับรองรูปแบบฯ คือ แบบสอบถามเพื่อประเมินความสอดคล้องของรูปแบบฯ (IOC) โดยผลค่าดัชนีความสอดคล้องขององค์ประกอบรายข้ออยู่ระหว่าง .85-1.00 และแบบสอบถามเพื่อประเมินความเหมาะสมของรูปแบบฯ โดยผลพบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นต่อรูปแบบสังคมร่วมเย็นเป็นสุขของชุมชนโดยใช้ศาสนาเป็นฐานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (4.24) เมื่อพิจารณาประเด็นหลักการ หลักการที่สูงที่สุดคือ การกำหนดองค์ประกอบของรูปแบบ อยู่ในระดับมาก (4.36) รองลงมา คือ องค์ประกอบของรูปแบบ อยู่ในระดับมาก (4.21) วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยสถิติ ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา และผลโดยรวมเห็นว่าเป็นงานวิจัยที่มีความเหมาะสมและเป็นจะเกิดประสิทธิผลสูงสุดนำไปทดลองใช้กับกลุ่มผู้นำและแกนนำในชุมชน

3) ขั้นตอนที่ 3 (Research: R2) เป็นการทดลองใช้รูปแบบสังคมร่วมเย็นเป็นสุข

ของชุมชนโดยใช้ศาสนาเป็นฐานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประชากรกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้นำชุมชน แกนนำ ตัวแทน ศาสนบุคคล และประชาชนในพื้นที่เป้าหมายสอง ชุมชนจากผลการศึกษานำร่องโดยการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง จำนวน 30 คน ชุมชนละ 15 คน ดำเนินการทดลองใช้รูปแบบฯ ผ่านกิจกรรมการอบรม เสวนากลุ่มย่อย เวที แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการประชุมนำเสนอผลแก่หัวหน้าส่วนราชการระดับอำเภอและ จังหวัด 12 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบทดสอบความรู้ความ เข้าใจรูปแบบฯ (ปรนัย 4 ตัวเลือก 20 ข้อ) ผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญ 7 คน และทดลองใช้กับประชากรต่างกลุ่มเป้าหมาย 20 คน วิเคราะห์ระดับความยากของ แบบทดสอบ (Difficulty : p) ได้ค่าระดับความยากรายข้ออยู่ระหว่าง 0.20-0.80 วิเคราะห์อำนาจจำแนกได้ค่าอำนาจจำแนกตั้งแต่ 0.20 ขึ้นไป และวิเคราะห์ค่าความ เชื่อมั่นของแบบทดสอบ (KR-20) ได้ค่าความเชื่อมั่น 0.75 และแบบประเมินผลการ อบรม ผ่านการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญ 7 คน โดยผลค่าดัชนีความสอดคล้องรายข้อ (IOC) อยู่ระหว่าง .85-1.00 แบบประเมินความพึงพอใจ ผ่านการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญ 7 คน โดยผลค่าดัชนีความสอดคล้องรายข้อ (IOC) อยู่ระหว่าง .85-1.00 แบบประเมิน ผลการจัดประชุมนำเสนอ ผ่านการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญ 7 คน โดยผลค่าดัชนีความ สอดคล้องรายข้อ (IOC) อยู่ระหว่าง .85-1.00 กรอบคำถามการเสวนากลุ่มย่อยและ การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ กรอบแนวทางถอดบทเรียน แบบบันทึกองค์ความรู้ และ แบบสังเกตและบันทึกพฤติกรรมกรปฏิบัติ ผ่านการตรวจสอบความเหมาะสมจาก พัฒนาการอำเภอ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยการวิเคราะห์ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการวิเคราะห์ เนื้อหาและพรรณนาความตามประเด็นที่กำหนด

4) ขั้นตอนที่ 4 (Development: D2) เป็นการประเมินรูปแบบและถอดบท เรียนสังเคราะห์เป็นสุขของชุมชนโดยใช้ศาสนาเป็นฐานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยสำรวจความพึงพอใจของผู้นำชุมชน แกนนำ ตัวแทนศาสนบุคคล และประชาชน ในพื้นที่เป้าหมายสองชุมชนที่เข้าร่วมกิจกรรมการอบรม เสวนากลุ่มย่อย และเวที แลกเปลี่ยนเรียนรู้ จำนวน 30 คน ชุมชนละ 15 คน เครื่องมือที่ใช้คือ แบบประเมินความ พึงพอใจ และเครื่องมือที่ใช้รวบรวมข้อมูลการถอดบทเรียนในพื้นที่เป้าหมายสองชุมชน ได้แก่ การจัดอบรม การจัดเสวนากลุ่มย่อย การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การจัดประชุม นำเสนอ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม กรอบคำถามสำหรับการเสวนากลุ่มย่อยและเวที

แลกเปลี่ยนรู้ แบบสังเกตและบันทึกพฤติกรรมการปฏิบัติ และกรอบแนวทางถอดบทเรียน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยการวิเคราะห์ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการวิเคราะห์เนื้อหาตามกรอบแนวทางถอดบทเรียนที่กำหนดพร้อมทั้งเทียบเคียงชุมชน จากนั้นปรับปรุงแก้ไขรูปแบบและสรุปผลรายงาน

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยแบ่งตามวัตถุประสงค์การวิจัย ออกเป็น 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 สรุปผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน ความต้องการ และการปฏิบัติที่เป็นเลิศในการพัฒนาสังคมร่มเย็นเป็นสุขของชุมชนโดยใช้ศาสนาเป็นฐานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน ความต้องการ และการปฏิบัติที่เป็นเลิศในการพัฒนาสังคมร่มเย็นเป็นสุขของชุมชนโดยใช้ศาสนาเป็นฐานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาจากกลุ่มตัวอย่าง 400 คน ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง โดยมีเพศหญิงร้อยละ 66.75 มีอายุระหว่าง 50-59 ปี ร้อยละ 49.50 มีสถานภาพสมรส ร้อยละ 54.00 นับถือศาสนาพุทธ ร้อยละ 86.25 มีการศึกษาสูงสุดระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย/เทียบเท่า ร้อยละ 44.00 ประกอบอาชีพพนักงานบริษัทเอกชน ร้อยละ 21.50 มีประสบการณ์ทำงาน 16-20 ปี ร้อยละ 19.00 และประกอบศาสนกิจและพิธีกรรมทางศาสนาที่ตนนับถือทุกวันสำคัญทางศาสนา ร้อยละ 46.50 กลุ่มตัวอย่าง มีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันสังคมร่มเย็นเป็นสุขของชุมชนโดยใช้ศาสนาเป็นฐานโดยรวมอยู่ในระดับมาก 3.59 เมื่อพิจารณารายด้านโดยเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยสูงสุด ด้านวัฒนธรรมและศาสนาอยู่ในลำดับที่หนึ่งระดับมาก 3.72 รองลงมาคือด้านสาธารณสุขอยู่ในระดับมาก 3.71 และด้านต่ำสุดคือ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับปานกลาง 3.46 ตามลำดับ กลุ่มตัวอย่าง มีระดับความต้องการสังคมร่มเย็นเป็นสุขของชุมชนโดยใช้ศาสนาเป็นฐานโดยรวมอยู่ในระดับมาก 3.85 เมื่อพิจารณารายระดับโดยเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยสูงสุด ความต้องการระดับบุคคลอยู่ในลำดับที่หนึ่งระดับมาก 3.89 รองลงมาคือ ความต้องการระดับชุมชนอยู่ในระดับมาก 3.81 ตามลำดับ กลุ่มตัวอย่าง มีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติที่เป็นเลิศในการพัฒนาสังคมร่มเย็นเป็นสุขของชุมชน

โดยใช้ศาสนาเป็นฐานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาโดยรวมอยู่ในระดับมาก 3.73 เมื่อพิจารณารายระดับโดยเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยสูงสุด การปฏิบัติที่เป็นเลิศระดับบุคคลอยู่ในลำดับที่หนึ่งระดับมาก 3.84 ลำดับรองลงมาคือ การปฏิบัติที่เป็นเลิศระดับชุมชนอยู่ในระดับมาก 3.68 ตามลำดับ ปัญหา/อุปสรรค ที่พบส่วนใหญ่คือชุมชนขาดผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ ความรู้ และคุณธรรม รองลงมา ชุมชนมีปัญหการระบาดของยาเสพติด และชุมชนมีความไม่มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ตามลำดับ ข้อเสนอแนะที่มีความคิดเห็นตรงกันส่วนใหญ่คือ การพัฒนาภาวะผู้นำชุมชนให้เป็นผู้มีความรอบรู้ทั้งทางโลกและทางธรรมและเป็นแบบอย่างแห่งการประพฤติปฏิบัติ รองลงมาคือ ชุมชนควรดำเนินกิจกรรมพัฒนาคุณธรรม การศึกษา และพัฒนาชุมชนโดยส่งเสริมการมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชนและทุกภาคส่วนอย่างสม่ำเสมอ และชุมชนควรดำเนินการให้มีการประชุมร่วมระหว่างสมาชิกชุมชนกับภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในประเด็นปัญหาหรือความต้องการของชุมชนสม่ำเสมอ และนำมติของที่ประชุมร่วมประชาสัมพันธ์สู่ชุมชน พร้อมทั้งขยายผลสู่แผนการแก้ปัญหาและการปฏิบัติกรภายในชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม

ผลการศึกษาเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์ระดับลึกผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย 10 คน วิเคราะห์สรุปข้อมูลเป็นประเด็นและสาระสำคัญ ดังนี้ 1) ความต้องการสังคมร่วมเย็นเป็นสุขของชุมชนโดยใช้ศาสนาเป็นฐานคือ การมีกิจกรรมการอบรมเรียนรู้ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและการมีระบบการเผยแพร่ข่าวสารความรู้ที่เหมาะสมสู่ชุมชน 2) ลักษณะสังคมร่วมเย็นเป็นสุขของชุมชนโดยใช้ศาสนาเป็นฐานคือ สมาชิกชุมชนปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนาและสมาชิกชุมชนมีความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน 3) องค์ประกอบสังคมร่วมเย็นเป็นสุขของชุมชนโดยใช้ศาสนาเป็นฐาน (เป็นการพัฒนาภายในของบุคคลอย่างสมดุลและบูรณาการ) 4 ด้าน ได้แก่ ด้านร่างกาย คือ สมาชิกชุมชนมีสุขภาพร่างกายสมบูรณ์แข็งแรง ด้านจิตใจ คือ สมาชิกชุมชนมีสุขภาพจิตที่ดีและมีธรรมะอยู่ในใจ ด้านปัญญา คือ สมาชิกชุมชนศึกษาหาความรู้ต่อเนื่องตลอดชีวิต และด้านสังคม คือ สถาบันศาสนาเป็นที่พึ่งทางใจและเป็นศูนย์กลางการพัฒนาชุมชน 4) การปฏิบัติที่เป็นเลิศในการพัฒนาสังคมร่วมเย็นเป็นสุขของชุมชนโดยใช้ศาสนาเป็นฐาน (เชิงหลักการ) ได้แก่ การประยุกต์วิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศของชุมชนต้นแบบ การพัฒนาให้เกิดการมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชนจากภายใน การประสานความร่วมมือในชุมชนแบบ บ-ว-ร การพัฒนาแบบองค์รวมที่มีคนเป็นศูนย์กลาง การพัฒนาต่อยอดจาก

รากฐานทางสังคมวัฒนธรรม การพัฒนาแบบสมดุลและบูรณาการ การพัฒนาสมาชิก ให้มีอิสระมีความพร้อมในการมีส่วนร่วมน้อมนำหลักการทำงานพระราชทาน เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา และ 5) ปัจจัย เงื่อนไข ของการปฏิบัติสู่ความสำเร็จ ได้แก่ ภาวะผู้นำ และวิสัยทัศน์ของผู้นำชุมชน การวางแผนและการกำหนดทิศทางอนาคตชุมชน การพัฒนาการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะของชุมชน มีระบบการบริหารจัดการที่ดี และทุกคนตรวจสอบได้ การประสานความร่วมมือและการพัฒนาภาคีเครือข่าย และทุกฝ่ายประชุมร่วมกันสม่ำเสมอและนำมาดีสู่การปฏิบัติ รวมถึงความจริงใจและจิตสาธารณะของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของชุมชน

ตอนที่ 2 สรุปผลการพัฒนารูปแบบสังคมร่มเย็นเป็นสุขของชุมชนโดยใช้ศาสนา เป็นฐานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ผลจากการศึกษาเชิงปริมาณและคุณภาพ พัฒนาเป็นร่างรูปแบบสังคมร่มเย็น เป็นสุขของชุมชนโดยใช้ศาสนาเป็นฐานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ใช้ชื่อว่า “DOCTRINE Model” โดยรูปแบบมีหลักการเสริมสร้างสังคมร่มเย็นเป็นสุขของชุมชน โดยใช้ศาสนาเป็นฐาน มีวัตถุประสงค์ เพื่อพัฒนาความรู้ความเข้าใจและการปฏิบัติ สังคมร่มเย็นเป็นสุขร่วมกันของชุมชนโดยใช้ศาสนาเป็นฐาน องค์ประกอบของรูปแบบ มี 8 องค์ประกอบ ได้แก่ D = Dogma (สมาชิกชุมชนปฏิบัติตามคำสอนของศาสนา) O = Oneness (สมาชิกชุมชนมีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน) C = Coordination (การ ประสานงานที่ดีภายในชุมชนและเครือข่าย) T = Training & Learning Program (กิจกรรมการอบรมและเรียนรู้ที่สอดคล้องวิถีชีวิตชุมชน) R = Religions Centre (สถาบัน ศาสนาเป็นที่พึ่งทางใจและเป็นศูนย์กลางของชุมชน) I = Independent in Public Participation (สมาชิกมีอิสระในการรวมกลุ่มและมีส่วนร่วมกำหนดอนาคตชุมชน) N = News & Knowledge Distribution (การเผยแพร่ข่าวสารความรู้สู่ชุมชน) E = Equilibrium & Integrated Development (การพัฒนาชุมชนอย่างสมดุลและบูรณาการ) โดยกระบวนการ หนึ่ง การพัฒนาความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับรูปแบบสังคมร่มเย็น เป็นสุขของชุมชนโดยใช้ศาสนาเป็นฐาน ผ่านกิจกรรมการอบรมแก่ประชากรกลุ่ม เป้าหมายสองชุมชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา สอง การจัดกิจกรรมสังคมร่มเย็นเป็นสุข ของชุมชนโดยใช้ศาสนาเป็นฐานผ่านการเสวนากลุ่มย่อย การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการจัดประชุมนำเสนอ โดยการมีส่วนร่วมของประชากรกลุ่มเป้าหมายสองชุมชน ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา สาม การมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องของภาคีเครือข่ายด้วยการ

สนับสนุนการดำเนินกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการปฏิบัติร่วมกันในลักษณะ
จิตระภาคีความร่วมมืือ ได้แก่ 1) ประชากรกลุ่มเป้าหมายและสถาบันศาสนาในชุมชน
2) หน่วยงานภาครัฐ/องค์การ 3) ภาคเอกชน และ 4) หน่วยงานการศึกษา สึ การสกัด
ความรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพผู้การจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นในมิติการพัฒนาสังคม
ร่วมเย็นเป็นสุขร่วมกันของชุมชนโดยใช้ศาสนาเป็นฐานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

องค์ประกอบแต่ละองค์ประกอบของรูปแบบ เสมือนหนึ่งเป็นเป้าหมายของการ
พัฒนาเพื่อการพึ่งตนเอง เป็นพื้นฐานของความสำเร็จในการจัดการแก้ไขปัญหาของ
ชุมชนด้วยชุมชนที่ให้ความสำคัญกับความรู้ ระบบคิด วิถีปฏิบัติ และภูมิปัญญาของ
บุคคลและชุมชน ผสมผสานวิธีคิดและกระบวนการจัดการความรู้โดยน้อมนำมิติศาสนา
มาเป็นแกนในการขับเคลื่อนรูปแบบในลักษณะจิตระภาคีความร่วมมืือภายในชุมชน
ได้แก่ 1) ประชากรกลุ่มเป้าหมายสองชุมชนและสถาบันศาสนาในชุมชน 2) หน่วยงาน
ภาครัฐ/ องค์การ 3) ภาคเอกชน และ 4) หน่วยงานการศึกษา เพื่อร่วมพัฒนา
กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของชุมชนและระหว่างภาคีเครือข่าย ยกระดับองค์ความ
รู้ชุมชน และพัฒนาศักยภาพสมาชิกชุมชนสู่การจัดการตนเองอย่างสมดุล โดยมีปัจจัย
สนับสนุนสำคัญ ได้แก่ ผู้นำศาสนา ผู้นำ/แกนนำชุมชน สมาชิกจิตสาธารณะ ภาคีเครือข่าย
สื่อชุมชน และทุนทางสังคมวัฒนธรรม มุ่งสู่เป้าหมายเดียวกันคือความดีงามและความ
ร่วมเย็นเป็นสุขของบุคคล ชุมชน และสังคม ดังแผนภูมิที่ 1

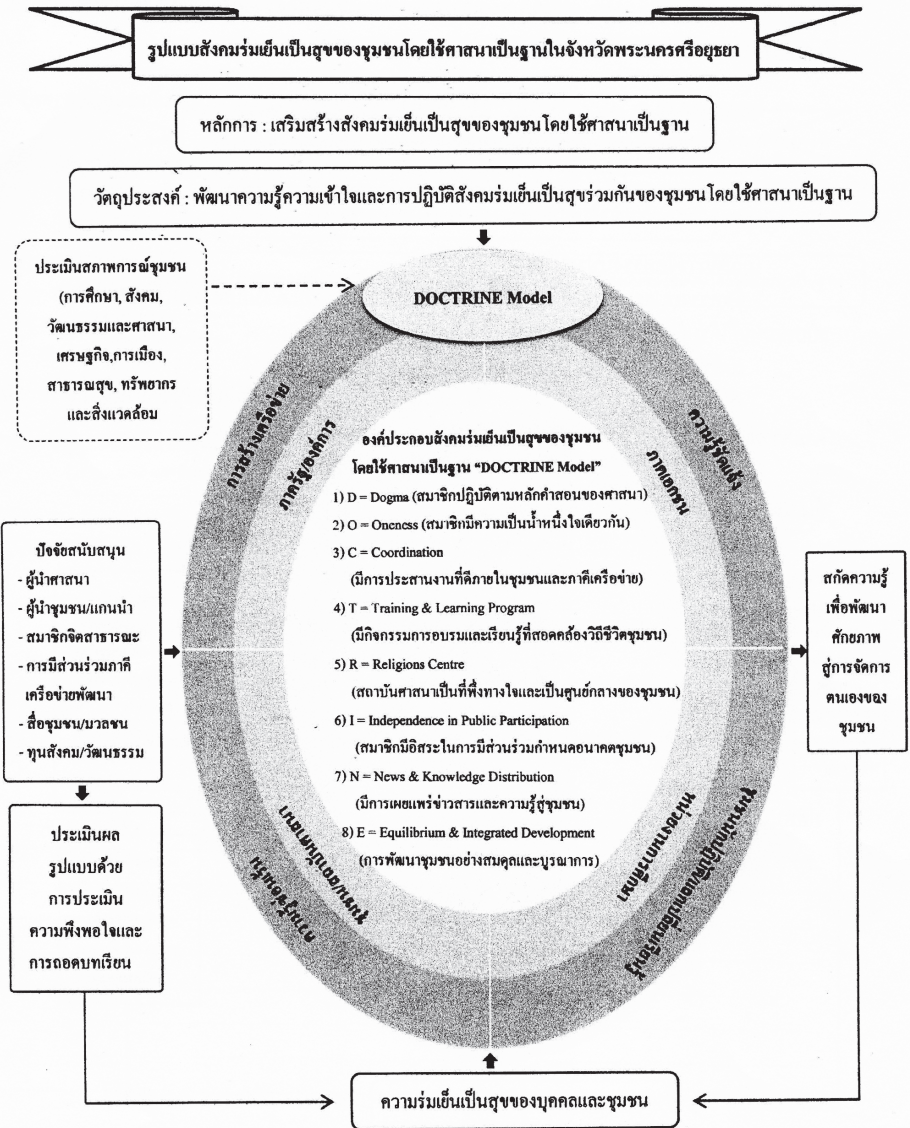
ผลการประเมินเพื่อรับรองรูปแบบสังคมร่วมเย็นเป็นสุขของชุมชนโดยใช้ศาสนา
เป็นฐานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยการจัดสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ 7 คน และใช้
แบบสอบถามประเมินความเหมาะสมและรับรองรูปแบบ แสดงผลดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของระดับความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ
ที่มีต่อรูปแบบฯ ภาพรวม

(N = 7)

รูปแบบสังคมร่วมเย็นเป็นสุขของชุมชนโดยใช้ศาสนาเป็นฐาน	ระดับความคิดเห็น			
	$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล	ลำดับที่
1. การกำหนดองค์ประกอบของรูปแบบ	4.36	0.38	มาก	1
2. องค์ประกอบของรูปแบบ	4.21	0.27	มาก	2
2.1 องค์ประกอบเชิงหลักการและวัตถุประสงค์	4.14	0.26	มาก	
2.2 องค์ประกอบเชิงกระบวนการ	4.19	0.26	มาก	
2.3 องค์ประกอบเชิงเงื่อนไขการนำรูปแบบไปใช้	4.36	0.48	มาก	
รวม	4.24	0.26	มาก	

ผลการประเมินรูปแบบฯ ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นต่อรูปแบบสังคมร่วมเย็นเป็นสุขของชุมชนโดยใช้ศาสนาเป็นฐานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาโดยรวมอยู่ในระดับมาก 4.24 เมื่อพิจารณาประเด็นหลักการ หลักการที่สูงที่สุดคือ การกำหนดองค์ประกอบของรูปแบบ 4.36 รองลงมา คือ องค์ประกอบของรูปแบบ 4.21 แสดงว่ารูปแบบมีความเหมาะสมในทางปฏิบัติและนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง

แผนภูมิที่ 1 รูปแบบสังคมร่วมเย็นเป็นสุขของชุมชนโดยใช้ศาสนาเป็นฐานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ตอนที่ 3 สรุปผลการทดลองใช้รูปแบบสังคมร่วมเย็นเป็นสุขของชุมชนโดยใช้ศาสนาเป็นฐานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ผลการอบรมความรู้รูปแบบสังคมร่วมเย็นเป็นสุขของชุมชนโดยใช้ศาสนาเป็นฐานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยากับผู้เข้ารับการอบรมในพื้นที่สองชุมชนเป้าหมาย จำนวน 30 คน ชุมชนละ 15 คน พบว่า ผู้เข้ารับการอบรมทั้งสองชุมชนมีผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้หลังการอบรมสูงกว่าก่อนการอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบความรู้รูปแบบสังคมร่วมเย็นเป็นสุขของชุมชนโดยใช้ศาสนาเป็นฐานก่อนการอบรมและหลังการอบรม ชุมชนท้องถิ่นเขตเมืองวัดขุนแสน และชุมชนท้องถิ่นเขตชนบทบ้านลำเภาลุ่ม

กลุ่ม	n	คะแนน	คะแนนเต็ม	$\bar{X}$	S.D.	ร้อยละ	แปรผล	df	T	Sig
ชุมชนเมือง วัดขุนแสน	15	ก่อน อบรม	20	13.07	2.02	65.35	ปานกลาง	14	16.318*	0.000
	15	หลัง อบรม	20	17.53	1.51	87.65	มาก			
ชุมชน ชนบท บ้าน ลำเภาลุ่ม	15	ก่อน อบรม	20	12.47	2.97	62.35	ปานกลาง	14	12.435*	0.000
	15	หลัง อบรม	20	16.07	2.09	80.35	มาก			

*นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

การประเมินผลการจัดอบรมรูปแบบฯ จากผู้เข้ารับการอบรม 30 คน ในสองชุมชน ส่วนใหญ่เป็นหญิง ร้อยละ 90.00 มีอายุระหว่าง 51-59 ปี ร้อยละ 36.67 สถานภาพสมรส จำนวน 19 คน ร้อยละ 63.34 นับถือศาสนาพุทธ จำนวน 17 คน ร้อยละ 56.67 มีระดับการศึกษา มัธยมศึกษาตอนปลาย/เทียบเท่า จำนวน 10 คน ร้อยละ 33.33 ผู้เข้ารับการอบรมมีสถานะเป็นสมาชิกในชุมชน จำนวน 19 คน ร้อยละ 63.33 ผู้เข้ารับการอบรมมีความคิดเห็นโดยรวมอยู่ในระดับมาก 4.39 เมื่อพิจารณา

รายด้าน ด้านการจัดประชุมชี้แจง พบว่า ผู้เข้ารับการอบรมมีความคิดเห็นในภาพรวมอยู่ในระดับมาก 4.48 เมื่อพิจารณารายข้อ ข้อที่มีความคิดเห็นสูงสุดคือ ความเหมาะสมของสถานที่จัดการอบรม 4.83 รองลงมา การอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ 4.53 และประโยชน์ที่ได้จากการอบรม 4.53 ข้อต่ำสุดคือ ความสะดวกในการเดินทาง 4.27 ด้านหัวข้อ/เนื้อหา/ความรู้ที่ได้รับจากการอบรม ผู้เข้ารับการอบรมมีความคิดเห็นโดยรวมอยู่ในระดับมาก 4.26 เมื่อพิจารณารายข้อ ข้อที่มีความคิดเห็นสูงสุด คือ หัวข้อการอบรมเหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน 4.73 รองลงมา เนื้อหาสาระในการอบรมเป็นความรู้ที่สามารถนำไปใช้ในการดำเนินชีวิต 4.63 ข้อต่ำที่สุด คือ ความรู้ความเข้าใจก่อนเข้ารับการอบรม 3.13

การประเมินผลการดำเนินกิจกรรมขับเคลื่อนรูปแบบฯ โดยการจัดประชุมนำเสนอผลผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย 12 คน มีระดับความคิดเห็นโดยรวมทั้ง 3 ด้าน อยู่ในระดับมาก 4.13 เมื่อพิจารณารายด้าน ด้านองค์ประกอบของรูปแบบ มีระดับความคิดเห็นต่อผลการดำเนินกิจกรรมในระดับมาก 4.11 และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ ข้อที่ลำดับสูงสุดคือ องค์ประกอบเชิงหลักการและวัตถุประสงค์ของรูปแบบมีความเหมาะสม 4.33 รองลงมา องค์ประกอบในแต่ละด้านมีความสอดคล้องกัน 4.00 และองค์ประกอบและกระบวนการต่างๆ ของรูปแบบมีความชัดเจนและสอดคล้องกัน 4.00 เท่ากัน ด้านกระบวนการนำรูปแบบไปใช้ มีระดับความคิดเห็นต่อผลการดำเนินกิจกรรมในระดับมาก 4.19 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ ข้อที่ลำดับสูงสุดคือ กิจกรรมและกระบวนการปฏิบัติมีความชัดเจนเหมาะสม 4.33 รองลงมา กิจกรรมและกระบวนการปฏิบัติทำให้เกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ 4.25 ข้อที่ต่ำสุด คือ กิจกรรมและขั้นตอนของรูปแบบสามารถนำไปใช้ได้ในทุกชนท้องถิ่นอื่น 4.00 ด้านผลของการนำรูปแบบไปใช้ มีความพอใจในระดับมาก 4.10 และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ ข้อที่ลำดับสูงสุดคือ ช่วยให้ผู้ที่เกี่ยวข้องมีความรู้ความเข้าใจรูปแบบสังคมร่วมเย็นเป็นสุขของชุมชนโดยใช้ศาสนาเป็นฐาน 4.25 รองลงมาช่วยให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมการอบรมมีทักษะการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 4.08 ข้อที่ต่ำสุด คือ ช่วยให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาศักยภาพของตนเอง 4.00

ตอนที่ 4 สรุปผลการประเมินรูปแบบและการถอดบทเรียนสังคมร่วมเย็นเป็นสุขของชุมชนโดยใช้ศาสนาเป็นฐานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

การประเมินความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมกิจกรรมสังคมร่วมเย็นเป็นสุขของชุมชนโดยใช้ศาสนาเป็นฐาน แสดงผลได้ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน จำแนกตามระดับความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมกิจกรรมที่มีต่อรูปแบบสังคมร่มเย็นเป็นสุขของชุมชนโดยใช้ศาสนาเป็นฐานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาภาพรวม

(n = 30)

ความพึงพอใจ	ระดับความพึงพอใจ			
	$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล	ลำดับที่
ด้านองค์ประกอบของรูปแบบ				
1. องค์ประกอบเชิงหลักการและวัตถุประสงค์ของรูปแบบมีความเหมาะสม	4.13	0.43	มาก	1
2. องค์ประกอบย่อยในแต่ละด้านมีความสอดคล้องสัมพันธ์กัน	4.00	0.37	มาก	3
3. องค์ประกอบและกระบวนการต่างๆ ของรูปแบบมีความชัดเจนสอดคล้องสัมพันธ์กัน	4.03	0.56	มาก	2
รวม	4.06	0.30	มาก	
ด้านการนำรูปแบบไปใช้				
1. การอบรมถ่ายทอดความรู้ช่วยให้ผู้เข้ารับการอบรมมีความพร้อมในการทำกิจกรรมการปฏิบัติร่วมกัน	4.33	0.55	มาก	1
2. กิจกรรมและกระบวนการปฏิบัติมีความชัดเจน	4.10	0.48	มาก	4
3. กิจกรรมและกระบวนการปฏิบัติทำให้เกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ	4.23	0.57	มาก	2
4. กิจกรรมและขั้นตอนของรูปแบบสามารถนำไปใช้ได้ในสถานการณ์จริง	4.13	0.51	มาก	3
รวม	4.20	0.38	มาก	
ด้านผลของการนำรูปแบบไปใช้				
1. ช่วยให้ผู้ที่เกี่ยวข้องเข้าใจรูปแบบสังคมร่มเย็นเป็นสุขของชุมชนโดยใช้ศาสนาเป็นฐานตรงกัน	4.33	0.48	มาก	2
2. ช่วยให้ผู้ที่เกี่ยวข้องมีความรู้รูปแบบสังคมร่มเย็นเป็นสุขของชุมชนโดยใช้ศาสนาเป็นฐานตรงกัน	4.30	0.53	มาก	3

ตารางที่ 2 (ต่อ)

(n = 30)

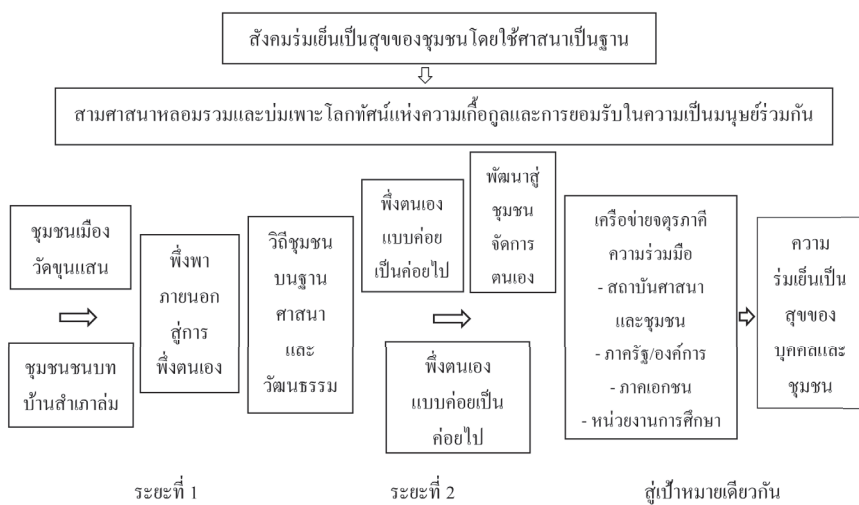
ความพึงพอใจ	ระดับความพึงพอใจ			
	$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล	ลำดับที่
3. ช่วยให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีทักษะการแลกเปลี่ยนเรียนรู้	4.20	0.55	มาก	4
4. ช่วยให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาศักยภาพของตนเอง	4.10	0.61	มาก	5
5. ช่วยเสริมสร้างการมีส่วนร่วมพัฒนาสังคม ร่วมเย็นเป็นสุข	4.37	0.56	มาก	1
รวม	4.26	0.39	มาก	
รวมทุกด้าน	4.19	0.27	มาก	

จากตารางที่ 2 พบว่า ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความพึงพอใจโดยรวมทั้ง 3 ด้าน อยู่ในระดับมาก 4.19 เมื่อพิจารณารายด้าน ด้านองค์ประกอบของรูปแบบ มีความพอใจในระดับมาก 4.06 และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ ข้อที่ลำดับสูงสุดคือ องค์ประกอบเชิงหลักการและวัตถุประสงค์ของรูปแบบมีความเหมาะสม 4.13 รองลงมา องค์ประกอบและกระบวนการต่าง ๆ ของรูปแบบมีความชัดเจนสอดคล้องสัมพันธ์กัน 4.03 ส่วนข้อที่ต่ำที่สุด คือ องค์ประกอบย่อยในแต่ละด้านมีความสอดคล้องสัมพันธ์กัน 4.00

ด้านกระบวนการนำรูปแบบไปใช้ ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความพอใจในระดับมาก 4.20 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ ข้อที่ลำดับสูงสุดคือ การอบรมถ่ายทอดความรู้ช่วยให้ผู้เข้ารับการอบรมมีความพร้อมในการดำเนินกิจกรรมการปฏิบัติร่วมกัน 4.33 รองลงมา กิจกรรมและกระบวนการปฏิบัติทำให้เกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ 4.23 ส่วนข้อที่ต่ำที่สุด คือ กิจกรรมและกระบวนการปฏิบัติร่วมกันมีความชัดเจน 4.10

ด้านผลของการนำรูปแบบไปใช้ ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความพอใจในระดับมาก 4.26 และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ ข้อที่ลำดับสูงสุดคือ ช่วยเสริมสร้างการมีส่วนร่วมพัฒนาสังคมร่วมเย็นเป็นสุข 4.37 รองลงมา ช่วยให้ผู้ที่เกี่ยวข้องเข้าใจรูปแบบสังคมร่วมเย็นเป็นสุขของชุมชนโดยใช้ศาสนาเป็นฐานตรงกัน 4.33 ส่วนข้อที่ต่ำที่สุด คือ ช่วยให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาศักยภาพของตนเอง 4.10

ผลการตอบทเรียน ผู้เข้าร่วมกิจกรรมในสองชุมชนมีการขับเคลื่อนกิจกรรมการเรียนรู้ กิจกรรมการปฏิบัติ และการขับเคลื่อนเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ต่อเนื่องไปสู่สมาชิกชุมชนและภาคีเครือข่ายอื่นๆ ในลักษณะการถ่ายทอดความรู้ การขยายแนวคิด และการพัฒนากิจกรรมจิตสาธารณะเพื่อการปฏิบัติร่วมกัน โดยมีการพึ่งพาภายนอกบ้างเพื่อการพึ่งตนเอง โดยหากจะทำให้เกิดความยั่งยืนต้องเสริมหลักจตุรภาคีความร่วมมือทั้งสถาบันศาสนาและชุมชนเครือข่าย ภาครัฐ/องค์กร ภาคเอกชน และหน่วยงานทางการศึกษา ให้การสนับสนุนและเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ดังแผนภูมิที่ 2

แผนภูมิที่ 2 สรุปบทเรียนที่ได้จากการพัฒนาสังคมร่วมเอ็นเป็นสุขของชุมชนโดยใช้ศาสนาเป็นฐาน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 จากผลการวิจัยที่ได้รูปแบบ “DOCTRINE Model” หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกระดับควรดำเนินการสนับสนุนการพัฒนาสังคมร่วมเย็นเป็นสุขของชุมชนโดยใช้ศาสนาเป็นฐานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

1.2 จากผลการวิจัยที่ได้รูปแบบ “DOCTRINE Model” หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ควรนำไปจัดทำเป็นแผนกลยุทธ์และแผนปฏิบัติการการพัฒนาสังคมร่วมเย็นเป็นสุขของชุมชนโดยใช้ศาสนาเป็นฐานที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 แผนพัฒนาจังหวัด 4 ปี ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พ.ศ. 2557-2560 และโครงการปัจจุบันที่สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติร่วมกับคณะสงฆ์ โดยมหาเถรสมาคมและภาคส่วนต่าง ๆ ดำเนินโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้านศีล 5” รวมถึงการขับเคลื่อน DOCTRINE Model สู่ทุกชุมชนของจังหวัดโดยพร้อมเพรียงกันเพื่อความร่วมมือเป็นสุขของสังคมอย่างยั่งยืน

1.3 จากผลการวิจัยที่พบว่า กิจกรรมพัฒนาสังคมร่วมเย็นเป็นสุขของชุมชนโดยใช้ศาสนาเป็นฐานในชุมชนท้องถิ่นยังมีบริบทที่แตกต่างกัน บางแห่งยังไม่มีผู้ดำเนินการอย่างชัดเจน ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ควรพัฒนาบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ข้องทุกระดับด้วยการอบรมให้ความรู้และขับเคลื่อนกิจกรรมการพัฒนาสังคมร่วมเย็นเป็นสุขของชุมชนโดยใช้ศาสนาเป็นฐาน โดยใช้ชุมชนท้องถิ่นเขตเมือง ชุมชนวัดขุนแสน (หัวรอ) เป็นต้นแบบการพัฒนา (ชุมชนคุณธรรมนำความร่วมมือเป็นสุข)

1.4 จากผลการวิจัยที่พบว่า ชุมชนท้องถิ่นบางแห่งยังขาดการสนับสนุนจากภาครัฐทั้งด้านงบประมาณ อุปกรณ์ วิธีการจัดการ และสถานที่ส่วนกลาง ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกระดับควรสนับสนุนให้ความช่วยเหลือและเติมเต็มในส่วนขาดตามบริบทของแต่ละชุมชนเพื่อเป็นฐานการขับเคลื่อนกิจกรรมการพัฒนาสังคมร่วมเย็นเป็นสุขของชุมชนโดยใช้ศาสนาเป็นฐานอย่างสมดุลและยั่งยืน

2. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

2.1 จากผลการวิจัยที่พบว่า การมีส่วนร่วมของภาคเครือข่ายบางแห่งมีความเข้มแข็งมาก บางแห่งมีความเข้มแข็งปานกลาง ดังนั้นผู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสังคม

ร่วมเย็นเป็นสุขของชุมชนต้องใช้หลักสี่ประสานดึงพลังในชุมชนด้วยกระบวนการจัดการความรู้ให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมสังคมร่วมเย็นเป็นสุขบนฐานทุนทางศาสนาที่เข้มแข็งให้เกิดความยั่งยืนในชุมชน

2.2 จากการจัดกิจกรรมสังคมร่วมเย็นเป็นสุขของชุมชนโดยใช้ศาสนาเป็นฐาน พบจุดอ่อนคือ ความรู้ด้านการบริหารจัดการโครงการที่มีประสิทธิภาพ งบประมาณสนับสนุนการดำเนินการ อุปกรณ์ และสถานที่ส่วนกลาง ดังนั้นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการพัฒนาสังคมร่วมเย็นเป็นสุขของชุมชนทั้งภาครัฐ ท้องถิ่น และภาคเอกชน ควรลงพื้นที่ศึกษาและช่วยสนับสนุนในส่วนที่ขาดเพื่อให้การดำเนินการมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2.3 จากผลการวิจัยพบว่า ต้องมีการอบรมพัฒนาผู้นำและแกนนำชุมชนให้มีความรู้ความเข้าใจ ตระหนัก มีธรรม และมีจิตสาธารณะ อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ในการขับเคลื่อนรูปแบบสังคมร่วมเย็นเป็นสุขของชุมชนโดยใช้ศาสนาเป็นฐาน เพราะผู้นำและแกนนำชุมชนคือแกนหลักในการขับเคลื่อนความร่วมเย็นเป็นสุขของชุมชนในเชิงพื้นที่อย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

- दनय तेयनพुณ. (2555). **วิจัยเพื่อพัฒนาโมเดลใหม่หรือรูปแบบใหม่**. สืบค้นเมื่อ 8 มีนาคม 2557, =จาก <http://www.newthaimba.blogspot.com/>.
- ธารวรัตน์ บำรุงศรี. (2553). “การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตหลังการขายที่ดินของชาวนา ตำบลนูน อำเภอกุ้ย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาการจัดการภาครัฐและเอกชน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- นรินทร์ สังข์รักษา. (2556). **การวิจัยและพัฒนาทางการศึกษา** (พิมพ์ครั้งที่ 5). นครปฐม : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- นาวัน พรหมใจสา. (2551). **มิติทางวัฒนธรรมในการเสริมสร้างความอยู่เย็นเป็นสุขของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อระหว่างแนวชายแดนไทย-ลาว**. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต. เชียงราย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.
- นิพนธ์ ชูช่วยสุวรรณ. (2554). **ปัญหาความไม่สงบใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ : รูปแบบการจัดการทางวัฒนธรรมโดยสันติวิธี**. ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวัฒนธรรมศาสตร์. มหาวิทยาลัยสารคาม.
- ปกรณ ดันสกุล. (2554). **การพัฒนารูปแบบของการสร้างสังคมสมานฉันท์ในชุมชนที่นับถือศาสนาต่างกันของจังหวัดสตูล**. ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวัฒนธรรมศาสตร์. มหาวิทยาลัยสารคาม.
- ประเวศ ะสี. (2549). **พุทธศาสนุสรณ์ การประกอบโครงสร้างสังคมเพื่อความร่มเย็นเป็นสุข : เอกสารวิชาการ**. กรุงเทพฯ : ประชาศาสตร์.
- ปรีชา ช้างขวัญยืน และสมภาร พรหมทา. (2543). **มนุษย์กับศาสนา**. กรุงเทพฯ : โครงการตำราคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2548). **เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ** (พิมพ์ครั้งที่ 9). ม.ป.ท.
- ไพศาล มุ่งวัฒนา. (2554). **แนวทางการพัฒนาสังคมร่มเย็นเป็นสุขจากความเชื่อและพิธีกรรมของประชาชนเกี่ยวกับท้าวสุรนารี จังหวัดนครราชสีมา**. ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวัฒนธรรมศาสตร์. มหาวิทยาลัยสารคาม.

- วณิช สุธารัตน์. (2552). รายงานการวิจัยเรื่องการพัฒนาให้นักศึกษาให้มีความ
ประพฤติกและมีสติปัญญาโดยใช้หลักพุทธธรรม เรื่องไตรสิกขา ผนวกกับ
วิธีการจัดการเรียนรู้โดยอาศัยประสบการณ์. พระนครศรีอยุธยา : คณะครุศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.
- วิชชุกร นาคนน. (2555). นักการเมืองท้องถิ่นจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. กรุงเทพฯ
: สถาบันพระปกเกล้า.
- ศุภวัณย์ พลายน้อย. (2549). บทเรียนของการถอดบทเรียนในการจัดการความรู้ภาค
ประชาสังคม. นครปฐม : คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัย
มหิดล.
- สุญาดา สุนทรสารพูล. (2552). รูปแบบความร่วมมือของ บ้าน วัด โรงเรียน และชุมชน
ในการสร้างภูมิคุ้มกันทางวัฒนธรรมแก่เด็กและเยาวชนในเขตปริมณฑล
กรุงเทพมหานคร. ปรชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวัฒนธรรมศาสตร์. มหาสารคาม
: มหาวิทยาลัยสารคาม.
- สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2555). **สรุ
สาระสำคัญแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่สิบเอ็ด พ.ศ.
2555-2559.** กรุงเทพฯ : สำนักงานฯ
- สำนักงานจังหวัดพระนครศรีอยุธยา.. (2557). **แผนพัฒนาจังหวัด 4 ปี (พ.ศ.2557-2560)**
ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. พระนครศรีอยุธยา: สำนักงานฯ.
- อารีวรรณ คูสันเทียะ. (2556). “ภาวะหนี้สินเกษตรกรกับนัยที่ส่งผลต่อการสูญเสียที่ดิน
และความมั่นคงทางอาหารของชุมชนและสังคม กรณีศึกษาสภาเครือข่าย
องค์กรเกษตรกรแห่งประเทศไทย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” กลุ่มปฏิบัติงาน
ท้องถิ่นไร้พรมแดน. สืบค้นเมื่อ 19 กันยายน 2556,จาก http://www.landactionthai.org/phocadownload/no_3.pdf
- Getzels, J. W., and Guba, E.G. (1957, December)). “Social behavior and administrative process.” **School Review.** 65, 423-441.
- Keeves, J. P. (1988). **Model and model building in Keeves, John P. editor
educational research methodology and measurement: an international
handbook.**